

Štiavnické hlavičky II.

Ako sa podieľali na prvej Nobelovej cene pre vtedajšie Československo

Nobelova cena za chémiu 1959 bola udelená Jaroslavovi Heyrovskému „za jeho objav a vývoj polarografických metód analýzy“. Tak znelo odôvodnenie Výboru pre Nobelove ceny za chémiu. Pre doplnenie bude dobrú upresniť, že polarografia je jednou z metód elektrochémiu. A že elektrochémiu je jednou z disciplín fyzikálnej chémie. Bola to prvá Nobelova cena pre českého vedca vo vtedajšom Československu. A odvtedy až doteraz jediná v prírodných vedách, v ktorých Nobelov výbor každoročne výnimočne objavuje oceňuje.

V roku 1925 Jaroslav Heyrovský zostrojil prístroj pre automatický záznam kriviek v závislosti intenzity prúdu a napätia, ktorý nazvali polarograf. Od tej doby sa taktiež táto nová záznamová metóda nazýva polarografia a Heyrovský ju v päťdesiatych rokoch doplnil oscilografickou polarografiou. Tento objav a systematická práca spojená s ním preslávila československú vedu na celom svete.

Čím viac sa Slovensko vzďaľuje od šance získať najprestížnejšie celosvetové ocenenie, akým Nobelove ceny sú, tým viac sa hľadajú nejaké zásluhy na tých, ktoré už udelené boli. Špeciálne pri Nobelovej cene Jaroslava Heyrovského zásluhy slovenských vedcov vôbec nie sú vykonštruované. V prvom rade to bol profesor Dionýz Ilkovič, autor tzv. Ilkovičovej rovnice. Exaktne, matematicky popisujúcej priebeh elektrochemického deja. Jeho podiel na objave a využívaní polarografie profesor Heyrovský uviedol aj pri prejave spojenom s odovzdaním Nobelovej ceny.

Na Slovensku bolo ale tiež miesto, kde sa vývoju a využitiu polarografie systematicky venovali už od 30-tych rokov 20. storočia. Bola to Banská Štiavnica, ktorú svojou bohatou tradíciou chémie preslávila. V roku 1934 prichádza na tamjšiu Štátnu čs. priemyselnú školu 27-ročný učiteľ chémie Samuel Stankoviánsky. Aby sa v roku 1939, ako 32-ročný, stal riaditeľom tej istej školy, ale už premenovanej na Štátnu slovenskú priemyselnú školu. Prináša so sebou aktuálne teoretické aj praktické poznatky z ob-

Zjazd slovenských chemikov, 1949 FOTO MÚA, A AV ČR, FOND J. HEYROVSKÝ, I.Č. 3845

lasti polarografie. Získané zrejme počas svojich štúdií na Fakulte chemicko-technologického inžinierstva ČVUT v Prahe, absolvovanej v 1930.

Dokazuje to rozsah aj obsah osobných kontaktov profesora Stankoviánskeho s profesorom Heyrovským v mimoriadne precízne spracovanej korešpondencii „Z dopisů Jaroslava Heyrovského (Výber z korespondence z let 1919–1967)“, zostavenej a publikovanej Jiřím Jindrom v r. 2012. V nej, najmä na stranách 246–250, sú uvedené základné informácie o ich vzájomnej korešpondencii, osobných aj pracovných kontaktoch. O detailoch ich spoločnej vedeckej práce na technickom vývoji polarografie, ako aj jej mnohostrannom využití. O sústavnom dopĺňaní a zdokonaľovaní prístroja ako takého. V čom profesor Heyrovský neúnavne pomáhal. Vzhľadom k bohatej histórii tamojšieho baníctva, časť korešpondencie sa týkala detailov analýzy banských rúd. Korešpondencia začína 20.6.1948 a končí 24.5.1963.

Ako z uvedeného diela Jiřího Jindru vyplýva, záujem Jaroslava Heyrovského o Banskú Štiavnicu a jej chemickú „priemyslovku“ bol všestrannejší. Podieľal sa napríklad na organizovaní tamojších zjazdov Spolku chemikov Slovákov (SChS). Takým bol už X. pracovný zjazd 3.-6. júna v roku 1947., konaný v budove vtedajšej SPŠCh. Na ňom predniesol aj plenárnu prednášku, publikovanú neskôr vo vedeckom časopise Chemické zvesti/Chemical Papers (ročník 3, číslo 8-9, ss. 254-266, 1949). Prednáška bola venovaná rozsiahlemu využitiu polarografie v metalurgii. O rok skôr, v tom istom časopise, bola uverejnená prvá publikácia Samu-

ela Stankoviánskeho o polarografii (ročník 2, číslo 5-6, strany 133-142, 1948).

Z korešpondencie tiež vyplýva, akým dôkladným, priateľským a pritom všestranným človekom Jaroslav Heyrovský bol. Popri jeho prvoradých, pracovno-vedeckých záujmoch, sa zaujímal o Banskú Štiavnicu aj ako historické mesto. Trávil v nej a jej okolí, so svojou rodinou, niekoľkotýždenné letné dovolenky. Niektoré z nich trávil aj na Počúvadle. Jednou takou spomienkou je výlet na Počúvadlo v júli 1954. Odtiaľ pochádza aj jediná zachovaná spoločná fotografia profesora Heyrovského s profesorom Stankoviánskym. V spoločnosti profesorov Mikuláša Gregora a Miloslava Dillingera a Dr. Josefa Tamchynu. Boli účastníkmi v tom čase konanom Zjazde Československej spoločnosti chemickej, s reprezentatívnou účasťou popredných českých aj zahraničných vedeckých osobností (5.-10. júla 1954).

Mnohostranná cieľená spolupráca, aj osobné kontakty nositeľa Nobelovej ceny Jaroslava Heyrovského so Samuelom Stankoviánskym, jeho spolupracovníkmi, vtedajšou SPŠCh, ako aj priateľmi z jeho bytov, by nemala upadnúť do zabudnutia. To bolo aj cieľom tohto článku. Pripomínať aj súčasníkom, ku akej všestrannej spolupráci, priateľstvu, prehlbujúcej kultúrnosti, môže aj sústredená vedecká práca na spoločnej téme, so spoločným cieľom, viesť.

Podakovanie.

Ďakujem PhDr. Marii Bahenskej, PhD. a Mgr. Vlaste Mádlovej z Masarykovho ústavu a Archívu Akadémie vied ČR, v.v.i. Praha, za poskytnutie doteraz nepublikovaných fotografií a za všestrannú pomoc.

Peter Gemeiner

„Medzinárodný deň eliminácie násilia na ženách“

25. november je Medzinárodným dňom eliminácie násilia na ženách. Pri tejto príležitosti sa Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Žiari nad Hronom zapojilo do kampane zameranej na problematiku násilia na ženách, s cieľom zvyšovať informovanosť a právne povedomie v tejto oblasti.

Násilie na ženách je porušenie ľudských práv a forma diskriminácie žien. Sú to všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmto činmi nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.

Násilie sa najčastejšie vyskytuje v rodinách a partnerských vzťahoch, pričom násilník zvykne svoju obeť izolovať od priateľov, rodiny a okolitého prostredia.

V prípade, ak ste obeťou násilia, alebo máte podozrenie, že vo vašom okolí dochádza k násiliu, oznámte túto skutočnosť na polícii 158, alebo linke tiesňového volania 112.

Oznámenie môžete urobiť aj anonymne na prokuratúre, súde alebo príslušnom Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Bezplatná non-stop linka pre ženy zažívajúce násilie je: 0800 212 212.

OR PZ v Žiari nad Hronom

Pozvánka

na seminár „**Storočnica Ing. Ladislava Sombathyho**“ (1923-2020) **12. 12. (utorok)**

Program:

10.00 – 10.15 h Pietna spomienka pri pamätnej tabuli Ing. L. Sombathyho

Kammerhof SBM (vestibul)

10.30 – 12.30 h Prednášky

Pizzeria sv. Barborka (veľká sála)

12.45 – 13.30 h Obedňajšia prestávka

13.45 – 14.30 h Prehliadka expozície „*Banictvo na Slovensku*“

Kammerhof SBM

Účasť v banickej a inej uniforme vítaná!

Zdar Boh!

Richard Kaňa,
predseda spolku